

Monika Ciukas

Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2005 r., sygn. I KZP 5/05¹

Wznowienie postępowania na podstawie art. 542 § 3 k.p.k. w związku z ujawnieniem się jednego z uchybień wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k. może nastąpić tylko z urzędu, nie zaś na wniosek strony.

Obecne brzmienie art. 542 § 1 k.p.k. zezwala na wznowienie postępowania w trybie wnioskowym i z urzędu. Tym samym ustawodawca powrócił do rozwiązania z k.p.k. z 1969 r., gdzie również możliwe było wznowienie *ex officio* ze względu na bezwzględne podstawy odwoławcze (art. 476 § 1 w zw. z art. 474 § 2 d. k.p.k.). Istniejący stan prawny sprzed noweli z 2003 r. nie regulował w sposób zadowalający i zupełny trybu wznowienia postępowania. Za każdym razem bowiem ustawa wymagała złożenia wniosku w tym przedmiocie. Wynikało to przede wszystkim z przeniesienia szczególnych uchybień procesowych z katalogu bezwzględnych przyczyn odwoławczych do katalogu przyczyn nieważności (wszczęcie postępowania o stwierdzenie nieważności mogło nastąpić także z urzędu – art. 102 § 2 k.p.k.). Od 10 stycznia 2003 r. przyczyny z art. 439 § 1 k.p.k. z powrotem stanowią przesłanki wznowienia postępowania (art. 542 § 3), co uzasadnia ponowne „uruchomienie” postępowania nie tylko w trybie wnioskowym.

W związku z dokonaną nowelizacją pojawiły się zarówno w piśmiennictwie, jak i w orzecznictwie kontrowersje dotyczące podstaw wznowienia oraz właściwego dla nich trybu postępowania. Problematyczne są także relacje między kasacją a wznowieniem opartych na bezwzględnych podstawach odwoławczych i zbieg przyczyn z dwóch grup wznowieniowych (tzn. zbieg podstaw skutkujących wznowieniem z urzędu z podstawami skutkującymi wznowieniem w trybie wnioskowym).

Pierwsza wątpliwość została usunięta przez Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 24 maja 2005 r. W uchwale 7 sędziów stwierdzono, że wznowienie postępowania na podstawie art. 542 § 3 k.p.k. wobec ujawnienia się jednego z uchybień wymienionych w art. 439 § 1 może nastąpić tylko z urzędu, nie zaś na wniosek strony. Z tezą tą należy się w pełni zgodzić.

Działanie sądu *ex officio* jest dodatkową i samodzielną formą wzruszania prawomocnych orzeczeń w drodze omawianego środka zaskarżenia. Wy-

---

¹ OSNKW 2005, nr 6, poz. 48.

stępuje ona jedynie w wypadku zaistnienia bezwzględnych podstaw odwoławczych, które z kolei nie poszerzają podstaw wznowienia.

Stronom przysługują wyłącznie podstawy z art. 540 i 540a k.p.k. Jednakże nie zawsze bezwzględne przyczyny odwoławcze będą „impulsem” do działań sądu *ex officio*. Swoistym „wyjątkiem” od art. 542 § 3 będzie sytuacja, gdy przesłanki zawarte w art. 439 § 1 k.p.k. były wcześniej przedmiotem rozpoznania w trybie kasacji (art. 542 § 4 k.p.k.). Oznacza to, że Sąd Najwyższy wypowiedział się w postępowaniu kasacyjnym co do ich istnienia w konkretnej sprawie. Gdyby pismo kasacyjne nie odpowiadało wymogom formalnym z art. 120 § 2 lub art. 429 § 1 k.p.k., to nie można na jego podstawie wszcząć procedury kasacyjnej. Wówczas sąd odmówi przyjęcia kasacji, a rozpoznanie zarzutów w niej podnoszonych nie nastąpi. W takiej sytuacji nie tylko możliwe, ale i konieczne będzie wznowienie postępowania z urzędu.

Nowelizacja dokonana w 2003 r., wprowadzająca przepis art. 542 § 3 k.p.k., tworzy także wyjątek od zasady skargowości w polskim procesie karnym. Odmiennie niż wskazuje art. 14 k.p.k. działanie sądu w tej materii jest obligatoryjne, mimo że nie poprzedzone żądaniem uprawnionego podmiotu.

Sama inicjatywa wznowienia z urzędu należy do prezesa sądu, przewodniczącego wydziału, upoważnionego sędziego uprawnionych do wydawania zarządzeń o wyznaczaniu posiedzeń i rozpraw. Uzasadnieniem podjęcia czynności *ex officio* będzie informacja dotycząca występowania uchybień z art. 439 § 1 k.p.k. Tutaj należy podkreślić, czego moim zdaniem zabrakło w omawianej uchwale Sądu Najwyższego, że źródło wiedzy na temat bezwzględnych podstaw odwoławczych nie jest istotne. Może ona pochodzić od osób urzędowych, prywatnych, czy własnych ustaleń sądu. Źródłem takim bywa niekiedy wniosek o wznowienie postępowania, w którym wcale nie muszą być wskazane wprost wspomniane uchybienia, ale sąd, rozpoznając wniosek, sam je dostrzeże.

Dla prawidłowej interpretacji art. 542 § 3 k.p.k. bardzo ważne jest, jaką treść, czy jakiego rodzaju uchybienia zawiera wniosek wznowieniowy. Tej kwestii również nie poruszono w omawianej uchwale. Nie można bowiem z góry uznać, że pojawienie się bezwzględnej przyczyny odwoławczej zawsze będzie skutkowało wznowieniem *ex officio*. Jeżeli bowiem strona we wniosku zawrze wyłącznie podstawy z art. 439 § 1 k.p.k., to sąd, zgodnie z art. 542 § 3 k.p.k., odmówi przyjęcia wniosku i przekaże sprawę sadowi właściwemu do wznowienia z urzędu. Gdyby jednak wniosek zawierał inne podstawy (z art. 540, 540a k.p.k.), a byłyby one zasadne, to należy mu nadać bieg oraz w oparciu o nie uchylić zaskarżone orzeczenie i wznowić postępowanie. Wniosek nietrafny sąd powinien oddalić i podejmować dalsze czynności z urzędu.

Zatem, jak wynika z powyższego, wskazanie przez stronę we wniosku bezwzględnej podstawy odwoławczej jako jedynej przesłanki wznowienia obliuguje sąd do nierozpoznawania takiego wniosku i rozpoczęcia działania z urzędu. Wynika to z art. 542 § 3 k.p.k. oraz tezy Sądu Najwyższego wyrażonej w uchwale.

Inaczej natomiast należy postąpić wobec wniosku złożonego z dwóch grup podstaw wznowienia. Taki wniosek nadaje początek procesowi wznowieniowemu, co oczywiście nie oznacza, że doprowadzi on do wznowienia. Gdyby wskazane w nim przesłanki z art. 540 i 540a k.p.k. nie uzasadniały konieczności ponownego procesu, to wówczas sąd musi wznowić postępowanie w oparciu o zaistniałe, bezwzględne przyczyny odwoławcze. Treść art. 542 § 3 k.p.k. nie dopuszcza wznowiania *ex officio* z przyczyn zawartych w art. 540 i 540a k.p.k., obliuguje sąd do wznowienia z urzędu wobec zaistniałych wyłącznie przyczyn z art. 439 § 1, lecz w sytuacji pojawienia się zasadnego wniosku strony oraz bezwzględnych podstaw odwoławczych jednocześnie, uznać należy, że działania sądu nie muszą mieć charakteru *ex officio*.

Ustawodawca w treści art. 542 § 3 k.p.k. podkreśla jedynie wagę uchybień z art. 439 § 1 k.p.k., dlatego uruchamia dla nich dodatkowy tryb. Nie oznacza to konieczności ignorowania wniosku strony (wniosku zasadnego) wyłącznie z powodu wystąpienia bezwzględnych podstaw odwoławczych.

Wobec przesłanki z art. 439 § 1 k.p.k. „postępowanie wznowia się”, co oznacza, że żadne wadliwe orzeczenie nie może funkcjonować w obrocie prawnym. Wymiar sprawiedliwości powinien uczynić wszystko w kierunku wyeliminowania owego orzeczenia. Jest to zatem regulacja stanowiąca wentyl bezpieczeństwa w wypadku zaistnienia bezwzględnych przyczyn odwoławczych przy jednoczesnym braku odpowiedniego wniosku strony.

Jednakże racjonalny prawodawca, co należy podkreślić ze stanowczością, nie zamierzał przez art. 542 § 3 k.p.k. zawęzić zakresu możliwości działania stron w sytuacji zbiegu podstaw wnioskowych i z art. 439 § 1 k.p.k.